Arapça olan bu eser de Hz. Peygamber'in ahlâkı ve şemâiline dairdir. Kitabın bir nüshası Bengladeş'te el-Cem'iyyetü'l-Asyeviyye Kütüphanesi'ndedir. 3. *el-Envârü'l-celiyye fî ahvâli'l-meşâyihi'ş-Şâzeliyye.* Şâzeliyye tarikatına mensup sekiz büyük âlimin hal tercümesidir. 4. *Zâdü'l-müttakīn fî sülûki tarîki'l-yakīn.* Ali el-Müttakī ile onun talebesi ve kendi hocası Abdülvehhâb b. Veliyyullah ve daha başkalarının biyografilerini ihtiva eden eserin iki yazma nüshası bilinmektedir (bk. bibl.). 5. *Zübdetü'l-âsâr fî ahbâri kutbi'l-ahyâr* (Bombay 1304/1887). Abdülkādir-i Geylânî'nin hal tercümesine dairdir. 6. *Ahbârü'l-ahyâr fî ahvâli'l-ebrâr* (Delhi 1270/1853). Kendi biyografisini de ihtiva eden kitap Hintli âlim ve mutasavvıflara dair olup Dihlevî'nin ilk eseridir. Aynı konuda Farsça olarak kaleme aldığı *Ahvâl-i E'imme-i İsnâ ʿAşer* ve *Zübdetü'l-esr... nâkıbi ġavsi'l-ebrâr* adlı kit... vardır.

D) Diğer Eserleri. Dihlevî'nin ... rih, fıkıh, mantık, nahiv ve diğ... re dair muhtelif çalışmaları ... lardan bazıları şunlardır: 1. *Ce... lûb ilâ diyâri'l-mahbûb.* Farsça olarak kaleme alınan ve *Târîh-i Medîne* olarak da bilinen eser Hakîm Seyyid Ali İrfan tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır (Lahor 1988). 2. *Fethu'l-mennân fî te'yîdi mezhebi'n-Nuʿmân.* Fıkhî konuları hadislerle açıkladığı bir eserdir (bk. *GAL Suppl.*, II, 603). 3. *Tekmîlü'l-îmân ve takviyetü'l-îkān.* Akaide dair olan bu Farsça eserinde hilâfet konusunu geniş bir şekilde ele almıştır. 4. *et-Târîhu'l-Hakkī.* Farsça olarak kaleme alınan eser Hindistan'da İslâmiyet'in yayılışından X. (XVI.) yüzyıla kadar geçen dönemi içine alan bir Hint tarihidir. 5. *Zikrü'l-mülûk.* Bu eserde Gūrîler devrinden Ekber Şah zamanına kadar olan dönemi içine alan bir Hint tarihidir. 6. *İrşâdü'l-mekâtîb ve'r-resâ'il ilâ erbâbi'l-kemâl ve'l-fezâ'il.* Müellifin çoğu tasavvufa dair altmış yedi risâlesinden meydana gelmiştir.

Dihlevî bunlardan başka, Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin mantığa dair *Şemsiyye* adlı eserini hem şerhetmiş hem de *ed-Dürretü'l-behiyye* adıyla ihtisar etmiştir. Ayrıca tecvide dair *ed-Dürrü'l-ferîd fi'l-kırâ'ati ve't-tecvîd* (*fî beyâni kavâʿidi't-tecvîd*) adlı bir çalışması, tefsire dair *Taʿlîku'l-hâvî ʿalâ tefsîri'l-Beyzâvî* adlı bir kitabı olduğu kaydedilmektedir. *Âdâbü'l-libâs* adlı kitabı da önemli eserlerindendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhak ed-Dihlevî, *Mukaddime fî usûli'l-hadîs* (nşr. Selmân el-Hüseynî en-Nedvî), Beyrut 1404/1984, nâşirin mukaddimesi, s. 27-30; *Keşfü'z-zunûn*, I, 581; Sıddık Hasan Han, *Ebcedü'l-ʿulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), III, 228-229; a.mlf., *el-Hıtta fî zikri's-sıhâhi's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 146; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 725-728; Serkîs, *Muʿcem*, I, 889; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, V, 206-215; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 621; II, 603; *Îzâhu'l-meknûn*, I, 88, 360, 608; II, 16, 66, 179, 419, 526; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 503; Muhyiddin el-Elvâî, *ed-Daʿvetü'l-İslâmiyye ve tetavvüruhâ fî şibhi'l-kārreti'l-Hindiyye*, Dımaşk 1406/1986, s. 379, 384, 387, 401, 412, 427, 433; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-ʿArabiyye*, s. 85-86, 96-97; Muhammed Ahmed es-Sıddîkī, "eş-Şeyh ʿAbdülhak el-Muhaddis ed-Dihlevî", *Sekāfetü'l-Hind*, XII/4, New Delhi 1961, s. 39-44; Mahmûd Ahmed Gāzî, "el-İmâmü'l-muhaddis ʿAbdülhak ed-Dihlevî", *MMLADm.*, LI/3 (1976), s. 592-611; M. S. Akhtar, "An Introduction to the Life and Works of Sheikh ʿAbd al-Ḥaqq Mu-

ABDÜLKĀDİR ed-DİHLEVÎ

عبد القادر الدهلوي

bk. DİHLEVÎ, Abdülkādir b. Ahmed

Kur'ân-ı Kerîm'i Urduca'ya çeviren Hindistanlı İslâm âlimi.

DİHLEVÎ, Abdülkādir b. Ahmed

(عبدالقادر بن احمد الدهلوي)

Abdülkādir b. Şâh Veliyyillâh Ahmed b. Abdirrahîm ed-Dihlevî (ö. 1230/1815)

Kur'ân-ı Kerîm'i Urduca'ya çeviren İslâm âlimi.

1167 (1753) yılında Delhi'de doğdu. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Abdülaziz ve Refîuddin'den sonra üçüncü oğludur. Dokuz yaşında iken babasını kaybettiği için daha çok ağabeyi Abdülazîz ed-Dihlevî'den faydalandı. Tasavvufî yönden Şeyh Abdüladlî ed-Dihlevî'ye intisap etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Mescid-i Ekberâbâdî adıyla bilinen Delhi büyük camiindeki ders halkalarında hadis, fıkıh ve tefsir okuttu ve çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Abdullah b. Hibetullah el-Betrhânevî, İsmâil b. Abdülganî ed-Dihlevî, Fazl-ı Hak Hayrâbâdî, Mirza Hasan Ali eş-Şâfiî el-Leknevî, İshak b. Efdal el-Ömerî ed-Dihlevî, Mahbûb b. Ali el-Ca'ferî, İshak b. İrfân el-Birîlvî ve Seyyid Ahmed Şehîd onun öğrencilerindendir. 19 Receb 1230 (27 Haziran 1815) tarihinde vefat etti ve Delhi'de babası Şah Veliyyullah'ın kabrinin yanına defnedildi. Dihlevî kaynaklarda zâhid, müstağni ve mütevekkil bir kimse olarak tavsif edilir.

Dihlevî'ye ün kazandıran eseri, Urduca'ya çevirdiği tefsirî mahiyetteki Kur'an tercümesidir. *Mûzıhu'l-Kur'ân* (*Mûzıh-ı Kur'ân*) adını verdiği bu tercümeyi 1205 (1791) yılında tamamladı. Ağabeyi Şah Refîuddin'in halkın ilgisini kazanamayan edebî nitelikteki tercümesine karşılık bu tercüme Hint müslümanları arasında çok yayılmış ve benimsenmiştir. Eserin ilk neşri, 1245 (1829) yılında Delhi'de Abdullah b. Seyyid Bahâdır Ali tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki baskıları en çok Delhi'de olmak üzere Mîrut, İlâhâbâd, Ludhiana, Kanpûr, Leknev, Bombay ve Lahor'da yapılmıştır. Bu baskıların hepsinde Urduca tercüme yanında Kur'ân-ı Kerîm'in Arapça metnine de yer verilmiştir. Eser ayrıca babası Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Farsça, ağabeyi Refîuddin'in Urduca Kur'an tercümeleriyle birlikte neşredilmiştir. Bazı baskılarında ise İbn Abbas tefsiri, Sa'dî-i Şîrâzî'ye isnat edilen tefsir, Hüseyin b. Ali'nin *Tefsîr-i Hüseynî*'si ve Ahmed Hasan ed-Dihlevî'nin *Ahsenü't-tefâsîr*'i de yer almaktadır (geniş bilgi için bk. Binark-Eren, s. 527-532).

BİBLİYOGRAFYA :

Sıddık Hasan Han, *el-İksîr fî usûli't-tefsîr*, Kanpûr 1290, s. 106; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, VII, 295-296; Muhammed Sadiq, *A History of Urdu Literature*, Delhi 1984, s. 311; Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, *ʿUlemâ'ü'l-ʿArab fî şibhi'l-kārreti'l-Hindiyye*, Bağdad 1986, s. 629; İsmet Binark – Halit Eren, *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Qur'an, Printed Translations 1515-1980*, İstanbul 1406/1986, s. 527-532; M. S. Agwani, *Islamic Fundamentalism in India*, Chandigarh 1986, s. 14; "Abdülkadir ed-Dihlevî", *İA*, I, 83; Sh. Inayatullah, "Abd al-Kādir Dihlawī", *EI²* (İng.), I, 68; a.mlf. – [İdare], "(Şah) Abdülkādir Dihlevî", *UDMİ*, XII, 935.

MUSTAFA ÖZ

DİHLEVÎ, Rahmetullah b. Halîlürrahman

(bk. RAHMETULLAH el-HİNDÎ).

DİHLEVÎ, Refîuddin

(bk. REFÎUDDİN ed-DİHLEVÎ).

DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah

(bk. ŞAH VELİYYULLAH).

DİHLEVÎ, Şeyh Abdullah

(bk. ABDULLAH ed-DİHLEVÎ).

DİHLÎ

(bk. DELHİ).